

מזכרונותיה של מאשה גרינבאום על חיפוש קרובים לאחר השחרור

השליטה, הקשרים עם החוץ, ההספקה והניהול הכללי במחנה העקורים החדש בברגן-בלזן היו בידי הצבא הבריטי. בין הניצולים שנאספו על-ידי הצבא היו יהודים רבים שברחו ממדינות סובייטיות, אבל גם יהודים הולנדים, צרפתים, הונגרים, רומנים, צ'כוסלובקים, יוונים ואחרים. הם חזרו הביתה מברגן-בלזן, מקווים למצוא שם שרידים ממשפחתם, אך אחרי זמן קצר מאוד חזרו חלק מהם שוב למחנה, כי לא מצאו משפחה, בית או מולדת – אלא רק אנטישמיות ושנאה. חלק גדול בין ניצולי יהדות פולין, המדינות הבלטיות והרפובליקות העממיות האחרות שהקימו הסובייטים במזרח אירופה החליטו שאין להם עוד מולדת ובית, ולכן אין לאן לחזור. הם התארגנו אפוא במהרה ובחרו מתוכם ועד, שקרא לעצמו "ארגון ניצולי ברגן-בלזן והסביבה". תפקידו הראשון של הוועד היה למצוא מי ניצל ונותר בחיים, ולאפשר לניצולים להתאחד עם בני משפחותיהם. לשם כך קיבל הוועד מן הצבאות שכבשו את גרמניה את הרשימות, שערכו במחנות ששוחררו בשיתוף הארגונים היהודיים העולמיים, הסוכנות היהודית, ארגון ההגירה היהודי האמריקני היא"ס וארגונים יהודיים ארציים באנגליה ובארצות אחרות. אלפים צבאו על הרשימות, שהודבקו על לוח המודעות של המחנה, וחיפשו בעיניים כלות את שמות קרוביהם ומכריהם, חברי ילדות, ידידים מבית-ספר, שכנים בעיירת מגוריהם. רבים התאכזבו: שמות רבים לא הופיעו ברשימות, וכך התבררו לאט לאט ממדי השואה, שעוללו הגרמנים לעם היהודי.

ריטה היתה נערה יפהפייה מווילנה. לפני המלחמה למדה שנים אחדות בפריס, חזרה לעיר מולדתה והחלה ללמוד צרפתית בגימנסיה פולנית. כשפרצה המלחמה, איבדה את כל משפחתה בפוגרום בווילנה. היא נכלאה בגטו וילנה, ומשם גורשה למחנה עבודה ארדה באסטוניה. שם פגשה ריטה את אהבת חייה, את שמעון טולמנסקי, רשם המחנה. שמעון דאג לריטה והציל אותה מרעב ומחלות, והיא חלקה אתו את משכב הקרשים שלה. אחר כך נשלחו ריטה ושמעון למחנה שטוטהוף, ושם הופרדו זו מזו. אחרי השחרור בברגן-בלזן הסתובבה ריטה כסהרורית, וחברותיה מאסטוניה דאגו לה מאוד. היא נצמדה לרשימות ועמדה לידן יום ולילה: אולי ייזכר שמו של שמעון באחת מהן, שכן היתה בטוחה שהוא חי – למרות הידיעות על סופם המר של רוב הגברים שהובאו מאסטוניה למחנה הנורא דאוטמרגן, ששוחרר על-ידי הצבא האדום.

לאחר שנאשה ריטה מלמצוא את שמעון, איבדה כל עניין בחיים: היא הפסיקה לאכול, הזניחה את עצמה, והיתה שוכחת את מספר הבניין שבו גרה. חברותיה לחדר היו מחפשות

אחריה במחנה ומחזירות אותה הביתה. הן רחצו אותה, כיבסו את בגדיה, דאגו להאכילה ושמרו עליה – אבל מצבה הנפשי לא הוטב, ובסוף החליט הוועד להכניסה לבית חולים גרמני לחולי נפש. היא לא היתה הניצולה היחידה שם...

תפקיד נוסף, שנטל הוועד על עצמו בעזרת ארגונים יהודיים מכל העולם, היה לארגן בית דין רבני, לעזור בבעיות נעדרים ועגונות, ולהכין כתובות, שכן רבים בין הנשים והגברים הבודדים רצו להתחתן. הרבנים היו מוכנים לחתן אותם, אך רק על סמך עדות שהם רווקים, אלמנים או אלמנות, אך כדי להקל במקרים אלה, קיבלו עדות גם מנשים.

כך אירע לדבורה מווילנה: היא פגשה את שלמה מסלוניקי, ואחרי כמה שבועות של היכרות באו לרבנות בבקשה להתחתן. דבורה היתה רווקה, ושלמה אלמן. כעדה הביאה דבורה את חברתה מבית-הספר, ואחרי שאלות רבות קיבלו את עדותה. אף שרצה להתחתן, עוד המשיך שלמה לחפש את אשתו וילדיו ברשימות, ודבורה עזרה לו. יום אחד, בעומדם בתור לבדיקת רשימה חדשה שהגיעה מווילנה, מצא פתאום שלמה את שמה של אשתו, שנפטרה יחד עם עוד קבוצה של עשרים נשים וגברים מסלוניקי בדרך לוורשה. "תודה לאל שנפטרה ואינה נעדרת!" צעק שלמה, "עכשיו נוכל להתחתן!" ומיד קיבל סטירת לחי מגיסו, אחיה של אשתו ז"ל. אבל הם התחתנו ועזבו את המחנה לרימיני אשר באיטליה. שם היו לשלמה קרובים, והוא קיווה למצוא אותם ובעזרתם להסתדר ולהתחיל חיים חדשים.

זוגות כאלה ודומיהם היו רבים במחנה באותה עת. לעומתם היו בעיה הלכתית, מוסרית ואנושית העגונות שבין הניצולות – אומללות שלא היו להן עדים למות בעליהן, ובכל זאת רצו להתחיל בחיים חדשים – ומהר.

מתרומות יהודי אנגליה הגיעו למחנה, חוץ מבגדים ונעליים, תשמישי קדושה והאבזרים הדרושים לקיום החתונות הרבות שנערכו במחנה. קצין יהודי דובר יידיש, במדי צבא בריטיים, מונה לחלק את החפצים.

יום אחד נכנס למשרדו בחור חיוור ורזה, כולו עור ועצמות, מכנסיו הגדולים ממידתו קשורים בחבל, כתונתו קצרה מדי, חולצה של ילד, ועל רגליו כפכפי עץ. אבל הוא לא רצה בגדים – אלא גמרא! "אני בחור ישיבה, ונפשי חשקה בתורה". ללמוד רצה הבחור – ולא יותר.

תפקיד נוסף שנטל הוועד על עצמו היה לארגן את הילדים המעטים, יתומים ברובם, שנותרו במחנה, וביניהם מספר קטן של ילדים, שהגיעו מבתי נוצרים שהצילו אותם. הקטנים ביניהם חזרו למשפחה או לקרובים ברצון ובשמחה, ובלי בעיות מיוחדות עלו על המסלול החדש, היהודי: אבל היו נערים ונערות בני 13-15, שלא רצו להשתחרר, ואחרי שחזרו בעל כורחם אל המשפחות היהודיות, רצו להמשיך ולהישאר נוצרים. לכן התפללו כל היום למשיחם ישו וביקשו כנסייה, כומר או נזירה לווידי על חטאיהם. כך אירע, למשל, למוריס, בנה של לילי מאנטוורפן.

לילי לא מצאה את בעלה אחרי השחרור, וחזרה למחנה ברגן-בלזן רק עם בנה מוריס בן ה-15. אחרי שנים במנזר לא רצה מוריס כלל לחיות בין יהודים, ובכל לילה עמד על ברכיו שעות, מתפלל לפני הצלב שתלה על הקיר מעל מיטתו. אמו לילי בכתה, צעקה והרביצה לו – אך שום דבר לא עזר. לבסוף באה אתו לבית-הכנסת הקטן במחנה וביקשה עזרה מהמתפללים שיחזירו את מוריס ליהדות. גם מבית-הספר החדש שהוקם שם ביקשה שיטפלו בו – אך גם הם לא הצליחו לשנות את אורח חייו. כמה שנים של כאב וזעם חלפו, עד שלפתע הרגיש מוריס את עצמו שייך לעם היהודי וחזר אליו.

אין לתאר את ההתלהבות שבה למדו הילדים בברגן-בלזן; עוד ועוד רצו לשמוע מפי המורים, לא הפריעו ולא נעדרו מבית הספר המאולתר. רבים מהם ויתרו על ארוחת בוקר חמה, מפני שהמטבח במחנה נפתח חצי שעה אחרי התחלת הלימודים, ובסוף יום הלימודים לא רצו להיפרד מן המורים. רבים מהם היו חולים, חלשים, פגועים בגוף ובנפש – אבל העדיפו ללכת לבית הספר מאשר להישאר בבית החולים.

הרופאים היהודים ורופאי הצבא טיפלו ודאגו לכל הילדים, אבל במיוחד הרבו לבקר את מרים הקטנה. שכנים פולנים הצילו את חייה, בהחביאם אותה בתא קטן תחת מדרגות ביתם. שם אמנם יכלה לקום (בלי לישר את הגב) ולשבת – אבל לא לזוז. בת 13 היתה מרים, אך מראה במחנה כבת 8, כי במשך ארבע שנים לא גדלה.

את מה שלא סיפק בית-הספר מילאו תנועות הנוער, שהתארגנו במהרה וריכזו סביבן את בני הנוער: אם בתור מדריכים לקטנים ואם בתור חניכים הצמאים לשמוע על ארץ-ישראל ועל רעיונות ציוניים או דתיים ולאומיים. אמנם הוועד לא ראה בעין יפה התארגנות מפלגתית של הנוער, ואנשיו היו מעוניינים שהנוער והצעירים משארית הפלטה בגרמניה יפעלו במסגרת הסתדרות ציונית חדשה ומאוחדת – נוער ציוני מאוחד – ולא לחזור אל הפילוג הישן, שהיה בעוכרי הציבור היהודי לפני המלחמה; אך כוח המשיכה של תנועות הנוער היה חזק יותר – מה גם שהצעירים והמבוגרים יותר זכרו מה שקיבלו אז בתנועות שלהם.

בעזרת ראשי המחנה ובמסווה של פעולות ספורט החלה להתארגן גם תנועת עלייה חשאית, עלייה ב'. הוועד הוציא עיתון בשם "אונדזער שטימע", ובו פרסמו האסירים לשעבר את הגיגיהם. אכן, היה להם הרבה מה לומר ולפרסם – אבל מעטים בעולם רצו לקרוא לשמוע. התארגנה גם אוניבסיטה עממית, ובמסגרתה ניתנו הרצאות על נושאים שונים. אף נפתחו ספרייה, תלמוד תורה וישיבה תורנית. הרבה עזרו בפעולות אלה חיילי החטיבה היהודית הלוחמת מארץ-ישראל ושליחים מיוחדים מהתפוצות, כי לא בכל דבר אפשר היה לשתף את האדמיניסטרציה הבריטית.

אמנים, שחקנים וזמרים מווילנה ומפולין הקימו תיאטרון יהודי ביידיש. את הצגתם הראשונה העלו בעת ישיבת הקונגרס של שארית הפלטה מן האזור הבריטי, שהתקיימה ב-26 בספטמבר 1945. אף-על-פי שהבריטים לא נתנו הסכמתם לקיום הקונגרס, באו 75

עיתונאים מכל העולם, כדי לתאר את חייהם של פליטים בלי מולדת ואת הדיונים הנערכים בו. חלק מהעיתונאים שהו באותו זמן לא רחוק מן המחנה, בעיר לינבורג, וליוו בכתבותיהם את משפטם של רוצחי ברגן-בלזן, ביניהם יוזף קרמר ואירמה גרייזה. את משפט רוצחי ברגן-בלזן קיבלו הניצולים בשמחה מהולה בעצב.

החדרים בבניינים היו מסודרים פחות או יותר לפי הארצות, שמהן באו המתגוררים בהם. בחדר של יהודי קובנה היתה משפחה כמעט שלמה: אם ושתי בנות. את האב הרגו במחנה קיווילי באסטוניה. את ארוחת הצהריים נהגו הנשים לאכול מתוך הרגל יחד. מוזר באיזו קלות השביעו את הרעב. "אדם לא יודע כמה מעט הוא צריך. הרי אי אפשר לאכול שתי ארוחות בבת אחת!" אמרה אם הבנות. לא פעם היו מזכירות בעת האכילה את אלה שלא חזרו, שאבדו ואין איש יודע היכן ומתי, ובוכות על האבדה.

אחרי הימים הראשונים, שבהם התנפלו על האוכל ומיד חלו, התחילו רוב האנשים לאכול מעט – אך עם זאת המשיכו אחדים מהם לאגור מן האוכל הרב. חלקם עדיין לבשו סמרטוטים. הנשים תפרו לעצמן או הזמינו זו מזו. ממעיל צבאי גרמני עשו לעצמן מקטורנים וחצאיות. אלה מהבנות שידעו קצת אנגלית, לרוב מהגימנסיה, מצאו עבודה במחסן הצבאי "דיידוס" למצרכים, שפתחו הבריטים בשיתוף עם הצלב האדום הבינלאומי. המחסן סיפק לניצולים בגדים ותרופות, שלקחו מאזרחים גרמנים כ"תרומה", ושתרמו אזרחים טובים בארצות שונות. התרופה המבוקשת ביותר היתה כדורי "טנלבין", שנועדו להרגיע את הקיבה, שכן הכל סבלו משלשולים והקאות, למרות – או אולי דווקא בגלל האוכל המזין שקיבלו.

ערב אחד נשמעו נקישות בדלת החדר, שבו התגוררו הנשים מקובנה. כשפתחו, עמד לפניו נער כבן 12, חיוור וראשו מגולח, לבוש בבגדי מחנה מפוספסים. בלי לומר מילה נכנס הנער, ניגש באטיות אל השולחן והתיישב על אחד הכיסאות. הוא פלט אנחה כבדה כמו זקן ואמר שהוא מחפש את הדודה אנה, כי אמרו לו שהיא כאן.

"אוי, יוסלה!" פרצה אנה בבכי, "יוסלה, ילד שלי! הילד של אחותי מירי", אמרה לשכנותיה וחיבקה את הנער. פתאום, אחרי כל החיפושים ברשימות, הופיע לבדו. "היכן אמא, אבא? מה קרה לכולם?" שאלה אנה.

כמו אדם מבוגר סיפר הנער בקול יבש, שאת אמו שלחו במשלוח לעבודת כפייה בפולין. הוא נשלח עם אבא שלו מקובנה למחנה דכאו שליד מינכן, עד שהפרידו ביניהם. אחר כך מצא את עצמו בטרנספורט של 131 נערים, שנשלחו מדכאו לאחר יומיים לאושוויץ. שם אימץ אותו רופא יהודי, הסתיר אותו במרפאת המחנה וטיפל בו כשהיה חולה. בימים האחרונים לפני השחרור על-ידי הצבא הרוסי, בזמן הצעדה מאושוויץ, מת הרופא. יוסף הוסיף וסיפר, שהוא והוריו נשבעו, שאם יישארו בחיים ייפגשו בקובנה. לאחר השחרור נודע לו על קיום מחנה עקורים גדול בברגן-בלזן, שם נמצאו גם יהודים מליטא. לכן החליט להגיע לכאן בתקווה למצוא את הוריו. כשבא לכאן, סיפרו לו על חדר הנשים מקובנה, וכך נודע לו על הדודה אנה.

"ניסע כולנו הביתה", אמר.

"כן, יוסל, ניסע הביתה. וכי היכן אנו יכולים לחיות בלי לקבל צדקה?" אמרה הדודה. היא לא רוצה שוב להיות פליטה, להושיט את ידה ולקבל עזרה מארגונים ויהודים טובים; לא עוד פליטים, כמו שהיתה כל משפחתה במלחמת העולם הראשונה, כששלחו אותם מליטא לרוסיה. "שם, בקובנה, השארנו בית, רהיטים, משהו מהתכשיטים שהחבאנו; ואף-על-פי שליטא אינה המולדת שלנו עוד, השכנים עוינים, והשלטון סובייטי – בכל זאת נסתדר איך שהוא. אלא שהבנות לא רוצות לחזור למשטר הסובייטי; הן רוצות לעלות לארץ-ישראל – אפילו בעלייה ב'. אני עצמי לא רוצה לנסוע לארץ-ישראל כי אין לנו שם משפחה, ושוב נצטרך לבקש עזרה".

בינתיים כתבו אנה ובנותיה לסבתא וליתר המשפחה בלונדון, אנגליה. מאשה, הבכורה בבנות, זכרה את הכתובת בלונדון מביקור שלה עם אביה ב-1938. לא כן עם משפחתם במקסיקו. שם כותבים לתיבת דואר, אבל אף אחת לא זכרה את מספרה. במקרה פגשה מאשה בברגן-בלזן עיתונאי אמריקני וביקשה ממנו שישלח את מכתבה, ללא כתובת, אל הרב הראשי של מקסיקו, דוד רפלין, אשר היה השכן שלהם לפני המלחמה. אנה ובנותיה אמרו אפוא ליוסל'ה שרק אחרי שישמעו – אם בכלל – ממקסיקו או מלונדון, הן יחליטו על היעד הסופי. כך נשאר יוסל'ה לגור עם בנות משפחתו ועם יתר הנשים מקובנה, והרגיש את עצמו כמו בבית, לבוש ושבע, כי כולן פינקו אותו.

השלטונות הבריטיים רצו להחזיר את הניצולים לארצות מוצאם. למורת רוחם הגיעו בכל יום למחנה פליטים חדשים, רובם יהודים מסיביר, קווקז ורוסיה. היו שם כ-15 אלף פליטים יהודים ורובם לא רצו לחזור לארץ מולדתם. רוב היהודים לא גילו כל רצון לחיות ברפובליקות העממיות, שהקימו הסובייטים במזרח אירופה. חלק מהם גם זכרו את השלטון הסובייטי ומעלליו, ולכן, עד שיתברר עניינם של היהודים שרוצים לעלות לארץ-ישראל, היו נתונים במעין הסגר, משוחררים ולא חופשיים כאחת.

הבריטים המשיכו ללחוץ לחזור לשם, בין היתר גם על יהודי ליטא, ובכך קיבלו גם את עזרתם של הסובייטים. יום אחד הגיע לחדר הקובנאיות קצין סובייטי, פוליטרוק, כדי לדבר על לב האנשים לחזור לליטא. הוא סיפר שטוב שם, שהשלטונות עוזרים לפליטים להסתדר, וכי אזרחי המדינה צריכים לחזור הביתה. עוד סיפר, שכל יום יוצא טרנספורט של פליטים לליטא. בכל מיני תירוצים דחו הנשים את ההזמנה וההטבות, והרוסי לא היה מרוצה. הוא חדל אפוא לדבר בעדינות והזהיר, שבסוף יאלצו אותן לחזור למקום שממנו באו, ואף מדינה לא עומדת בתור לקבלת פליטים. כשתחזרו, איים, הממשלה לא תשכח את גישתכן האנטי סובייטית!

אך יוסל'ה היה חסר מנוחה. הוא רצה לחזור הביתה מהר ככל האפשר. לבו אמר לו שבקובנה אכן ימצא את משפחתו, ולכן נרשם אצל הקצין הרוסי, לצערה הרב של דודתו אנה. לבה אמר לה שלא תראה את בן אחותה בקרוב. כל הנשים השתתפו באריזת הצרור הקטן

שלו, וכל החדר נפרד ממנו: "סע, יוס'ה", והאלוהים ישמור אותך ויעזור לך למצוא את אביך ואת אמך". יוס'ה היה הילד של כולן.

הפליטים ניסו את מזלם בבקשות הגירה, אך רוב המדינות אפילו לא היו מוכנות לקבל את הבקשות, אם לא היו בהן קרובי משפחה של המבקשים. כך גם היה המקרה של ורה ובלומה אחותה. הן נולדו בעיר ממל, ולא רצו לשמוע דבר על חזרה לעיר מולדתן. הן זכרו היטב שהיתה זו עיר גרמנית, ודחו כל רעיון לחיות עוד פעם בין גרמנים, לדבר גרמנית, לנשום אוויר גרמני. ורה היתה בת 30, גבוהה, בעלת שיער בלונדי ועיניים כחולות, עור פנים לבן, בהיר ועדין. מזמן היא לבד: בעלה נלקח לפורט הרביעי ונרצח שם, ושני ילדיה הקטנים הומתו באקציה של הילדים בגטו קובנה. אחרי השחרור מצאה את אחותה הצעירה ממנה, בלומה, שאיבדה גם היא בעל וילדים במחנה העבודה הנורא קלוגה, באסטוניה.

מכיוון שידעו מעט אנגלית, החלו לעבוד במחסן המצרכים והתרופות "דיידוס". שם פגשה ורה את פיטר – חייל בריטי לא יהודי, בן 40 בערך, נמוך קומה, רזה, בעל עיניים חומות קטנות, שפתיים צרות ושפם דק, ששירת בתור נהג של המחסן הצבאי. פיטר התאהב בה והרבה להביא לה מתנות, ויום אחד הציע לה נישואין. ורה נבוכה מאוד. תשומת הלב שהקדיש לה פיטר החניפה לה, אבל היא לא אהבה אותו. אחרי כל מה שעבר עליה, חשבה שאינה מסוגלת עוד להתאהב, אף הבינה שהיא ופיטר הם שני עולמות שונים. בלומה ניסתה להניא אותה מלהינשא לגוי, אחרי שעברה את כל הגיהנום כבת ישראל, אך ורה אמרה שלא זו הבעיה: פיטר אינו דתי, גם לא הוריו. תהיה להם חתונה אזרחית, והוריו יקבלו אותה כמו בת, הבטיח לה פיטר. הן רצתה מאוד לעזוב את גרמניה, ובעזרת פיטר יכלה לקבל דרכון אנגלי, להגיע לארץ חדשה ולבנות בית חדש. "והעיקר", אמרה ורה, "אינני רוצה עוד ללדת ילדים יהודים. אם שוב יבוא היטלר חדש, הוא לא ייקח עוד את ילדי. אתחתן עם פיטר. הוא אדם טוב. הוא ישמור עלי. ביתנו יהיה תמיד פתוח בפניך, בלומה, אם תרצי".

רק אחרי עמל רב קיבל פיטר רשיון להינשא לפליטה, שכן הממשלה הבריטית הערימה אז קשיים בפני אזרחיה שרצו בכך, והשניים נישאו בחתונה אזרחית. הם שכרו דירה בברגן, הכפר הסמוך למחנה, וכל עוד שירת פיטר במחסן הצבאי, היו האחיות מתראות לעתים קרובות.

כעבור זמן מה הוחזרו פיטר ואשתו לבריטניה, ובלומה נשארה לבד במחנה, עד שהגיעה עם קבוצה גדולה לארץ-ישראל בעלייה ב'. בעזרת ארגון "הבריחה".

בין הוועד היהודי לבין האדמיניסטרציה הבריטית בברגן-בלזן פרצה מחלוקת: הממשלה הבריטית סירבה להכיר ביהודים כלאום. חלק קטן מהם חזרו לארצות מולדתם, אך השאר נאבקו כשארית פלטה מאורגנת על המולדת ההיסטורית של עם ישראל. הם כתבו לעיתונות החופשית בעולם, ערכו הפגנות ודרשו לעלות לארץ-ישראל. גם הארגונים היהודיים נלחמו

בממשלה הבריטית ודרשו ממנה לקיים את הבטחתה שבהצהרת לורד בלפור – הקמת בית לאומי ליהודים בארץ-ישראל.

האמריקנים והאנגלים הקימו ועדה בת 12 נציגים, כדי לבדוק ולפתור את בעיות ההגירה ואת מצבם הכלכלי, החברתי והפוליטי של הפליטים במחנות השונים – ובעיקר להמליץ על מקומות הגירה אחרים מארץ-ישראל. ב-10 בפברואר 1946 הגיעה הוועדה המשותפת האנגלו-אמריקנית לברגן-בלזן, כדי לבדוק את מצבם של הפליטים שסירבו לחזור לארצות מוצאם. חברי הוועדה סיירו במחנה, נכנסו לבניינים, לחדרים, ושאלו שאלות. מכיוון שהעקורים דיברו יידיש, צורף לוועדה קצין יהודי בצבא הבריטי בתפקיד מתורגמן.

בין יתר השאלות ביקשו לדעת: "לאן אתם רוצים לנסוע? היכן אתם רוצים לבנות בית חדש?" והיהודים ענו: "אנו רוצים לנסוע לארץ-ישראל. שם הבית שלנו".

השאלה הבאה היתה: "אם אינכם יכולים לנסוע לארץ-ישראל, לאן רצונכם לנסוע?" ורבים ענו: "אנו רוצים לנסוע לארץ-ישראל שם הבית שלנו; אבל אם לא נוכל לנסוע לארץ-ישראל, ניסע לאמריקה, לקנדה, לאוסטרליה, לארצות חופשיות אחרות; אבל בשום פנים אין אנו רוצים להישאר באירופה – לא בגרמניה ולא באותן הארצות, שבהן הרגו את המשפחות שלנו".

במחנה פגשו חברי הוועדה נער חיוור, קטן ורזה, כבן 9, ושאלו אותו:

"בן כמה אתה?"

והוא השיב: "אני בן 13".

הם התכופפו אליו והמשיכו לשאול אותו: "היכן נולדת?"

והנער ענה: "נולדתי בקילצה אשר בפולין, שם הרגו את כל משפחתי. דודי היחיד שניצל מטרבלינקה חזר לביתו ולעיר הולדתו, אך שם הרגו אותו הפולנים, השכנים שלו. נשארתי לבד".

"ובכן, לאן אתה רוצה לנסוע?" שאלו חברי הוועדה.

והנער ענה: "אני... אני רוצה לנסוע הביתה. הבית היחיד שלי הוא ארץ-ישראל, שאתם מכנים 'פלסטיין'".

"ואם אינך יכול לנסוע לפלסטיין, לאן אתה רוצה לנסוע?" הקשו לשאול.

ואז הרים הנער את ראשו ואמר: "די לי בנדודים ממקום למקום. אם אינכם נותנים לי לנסוע הביתה – החזירוני לאשוויץ...".

מקור: מאשה גרינבאום, חיים על פי התהום, יד ושם, ירושלים, 1999, עמ' 208-218.

